

PREMISELE APARIȚIEI ORGANISMULUI MILITAR AL REPUBLICII MOLDOVA

Doctor în istorie **Victor GAICIUC**

Universitatea Academiei de Științe a Moldovei

Doctor în istorie **Vitalie CIOBANU**

Centrul de Cultură și Istorie Militară al Ministerului Apărării al Republicii Moldova

PREMISES OF MOLDOVA MILITARY BODY CREATION

Summary. The article presents historical, political and social premises concerning formation of the Moldovan military body. Soviet Union decay backdrop and the new state structures formation - generated the urgent need in a new defense and security structure building up. General context of a national army establishing, represented a complex reality of the new independent state Republic of Moldova, which faces a number of internal and external threats.

Keywords: military body, military security, defense, the National Army, Republic of Moldova.

Rezumat. În articol sunt prezentate premisele istorice, politice și sociale de constituire a organismului militar al Republicii Moldova. Pe fundalul descompunerii Uniunii Sovietice și formării noilor instituții de stat, a apărut necesitatea stringentă de a forma o nouă structură de apărare și securitate. Contextul general de instituire a unei armate naționale a reprezentat o realitate complexă a noului stat independent care se confrunta cu o serie de amenințări interne și externe.

Cuvinte-cheie: organism militar, securitate militară, apărare, Armata Națională, Republica Moldova.

Politica de glasnost și perestroika de la mijlocul anilor 1980 a încurajat mișcarea de democratizare a societății din statele lagărului socialist, având un impact substanțial asupra întregului sistem de alianțe politice. Noua mentalitate generată de ideile novatoare a cuprins în acești ani toate țările Europei Centrale și de Est.

La sfârșitul anilor 1980, în urma tentativelor de restructurare a sistemului sovietic, în țările blocului comunist s-au produs o serie de transformări democratice. Apariția statului Republica Moldova pe harta politică a lumii era de asemenea strâns legată de reformele promovate de Mihail Gorbaciov, desprinderea ei de fosta URSS fiind consecința acestor procese.

Este dăruit Zidul Berlinului, care despărțea același popor, și are loc unificarea Germaniei. În decembrie 1989 cade regimul comunist din România. În 1990, la Paris, este semnat Tratatul cu privire la forțele armate convenționale din Europa (FACE) care prevedea o reducere semnificativă a armamentului clasic. Acest important document reglementa balanța forțelor armate, stabilind paritatea între NATO și Tratatul de la Varșovia. Totodată, fusese adoptată „Carta pentru o nouă Europă” ce a reconfirmat principiile Actului Final de la Helsinki.

Un an mai târziu avea să se desființeze Tratatul de la Varșovia. În urma acestui fapt se sfârșește efectiv Războiul Rece, care a ținut în tensiune întreaga lume încă de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

Politica reformatoare a influențat ideile și mișcările politice din statele central și est-europene. Astfel, la

4 aprilie 1990 își revede cursul politic Cehoslovacia, la 27 octombrie 1991 au loc primele alegeri democratice în Polonia. Contradicțiile din iulie 1992 duc la adoptarea de către Consiliul Național Slovac a Declarației de suveranitate și, ca rezultat, Parlamentul Cehoslovaciei, ținând seama de erorile altor țări europene, a decis separarea Cehoslovaciei în două state – Cehia și Slovacia. În urma alegerilor democratice desfășurate în octombrie 1991, Bulgaria devine țară democratică și cel de-al 27-lea stat membru al Consiliului Europei.

Destul de tensionată era situația în Iugoslavia. Conducerea Croației și cea a Sloveniei s-au pronunțat pentru constituirea unei confederații și separarea treptată de aceasta. Serbia și Muntenegru au optat pentru crearea unei uniuni de state democratice. Ca urmare, Croația și Slovenia se proclamă state independente.

Procesele centrifugale provocate de perestroikă, dar și transformările din țările din Europa de Est centrate pe pluripartidism, economie de piață, democrație au generat apariția unui nou stat – Republica Moldova. Contextul internațional, evenimentele produse în spațiul ex-sovietic la sfârșitul sec. al XX-lea au servit drept catalizatori pentru Mișcarea de Eliberare Națională a populației dintre Nistru și Prut. Diversele acțiuni sociopolitice au culminat la 23 iunie 1990 cu declararea suveranității RSSM [1].

Atitudinea retrogradă a forțelor conservatoare locale, precum și a puterii politice de la Moscova, a silit cercurile reformatoare naționale să grăbească crearea unor instituții statale, pentru a câștiga mai rapid noi

atribute ale suveranității ce vor contribui, mai târziu, la proclamarea independenței de stat a Republicii Moldova, la 27 august 1991. Alături de celelalte instituții statale, necesare funcționării statului, se va tinde spre crearea unui mecanism militar ce trebuia să meargă pe linia tradițiilor seculare, în virtutea aspirațiilor naționale și a realității politice existente la acel moment în teritoriu.

Descrierea evoluției evenimentelor care au precedat formarea instituției de apărare a statului Moldova oferă o imagine de ansamblu asupra principalelor momente și aspecte ale activității Comisiei parlamentare pentru problemele militare și cele ale securității statului, cât și a Departamentului Militar, evidențiind aportul acestora la pregătirea bazei edificării Armatei Naționale.

Reorganizarea structurii militare și a organismului militar sovietic, începută la sfârșitul anilor 1980, a contribuit la realizarea inițiativei de a se crea o instituție militară în Republica Moldova care reieșea direct din aspirația poporului nostru spre o viață liberă și independență statală totală față de Uniunea Sovietică. Declararea suveranității, tendința spre independență a Republicii Moldova, multiplele conflicte militare din cadrul imperiului sovietic, cât și tensiunile ce aveau loc în armata sovietică, au devenit o sursă importantă de premise pentru oamenii politici din republică și au constituit premisele principale pentru constituirea Armatei Naționale.

Un alt fenomen, atât militar, cât și politic, care a grăbit apariția instituției militare, l-a constituit, la începutul anilor 1990, starea în care se afla armata sovietică. Moldovenii, precum și reprezentanții altor popoare neruse dezertau, această realitate fiind cauzată de multiplele conflicte interetnice din interiorul fostei Uniuni Sovietice. Armata sovietică era contaminată de o boală incurabilă – tensiunile etnice, ce completa celelalte maladii existente în această armată – „dedovșcina” (relațiile extraregulamentare), problema „rasială” etc.

Agravarea raporturilor dintre etniile fostei țări „multinaționale” duce la implicarea armatei în soluționarea conflictelor interetnice (Tbilisi – 1989, Țările Baltice – 1990 ș.a.) [2]. Moralul ostașilor și ofițerilor era unul scăzut, deoarece misiunea armatei a fost orientată spre înăbușirea tendinței de eliberare națională a popoarelor fostei Uniuni Sovietice.

Prin urmare, alături de lupta pentru realizarea idealurilor naționale, un alt factor major care a contribuit la apariția organismului militar moldovenesc a fost sacrificiul de vieți omenești în cadrul conflictelor militare provocate de colapsul sovietic. Armata era strânsă în „cleștele de fier” al crizei politice care adesea ducea la moartea ostașilor înrolați în rândurile ei.

Conform statisticii din fondurile de arhivă ale Departamentului Administrativ-Militar al Ministerului Apărării al Republicii Moldova, la începutul anilor 1990, își satisfăceau serviciul militar 55 de mii de soldați în termen și circa 5 mii de ofițeri și plutonieri originari din Moldova [3]. Majoritatea dintre ei fuseseră înregimentați departe de hotarele republicii, cu toate că la începutul anilor 1990 în Republica Moldova erau 2 mii de ofițeri și 12-14 mii de soldați ai armatei sovietice, repartizați într-o serie de unități militare dislocate pe teritoriul ei național [4]. Este vorba, în primul rând, de unitățile militare din Armata a 14-a, constituită în 1956 și compusă din 4 divizii, inclusiv 3 de infanterie: nr. 86 dislocată la Bălți; nr. 59 dislocată la Tiraspol; nr. 14 dislocată la Belgorod-Dnestrovsk (Cetatea Albă), precum și una mecanizată – nr. 69 dislocată în Bolgrad [5]. În afară de Armata a 14-a, în Moldova mai erau dislocate:

- 1) Escadrila nr. 56 de elicoptere;
- 2) Escadrila nr. 5 avioane de recunoaștere, ambele parte componentă a Armatei 5 aviație, subordonată nemijlocit Districtului militar Odesa;
- 3) Regimentul 86 avioane de vânătoare dislocat la Mărculești, care făcea parte din Infrastructura 119 a Flotei din Marea Neagră;
- 4) Regimentul 300 desant aeropurtat din centrul Chișinăului al Diviziei 98 desant aeropurtat dislocată în Bolgrad [6].

Baza tehnico-materială a acestor unități a fost folosită în procesul de organizare a unităților Armatei Naționale.

Din nefericire, o mare parte din militarii armatei sovietice, originari din Moldova, era îndoctrinată de ideologia comunistă, ceea ce i-a împiedicat în acea perioadă pe unii să accepte noua realitate. Pe de altă parte, conducerea sovietică mușamaliza realitățile din forțele armate, căutând astfel să deruteze opinia publică.

Între anii 1980–1990, din armata sovietică, în timp de pace, în Moldova sunt trimise 383 sicrie de zinc, dintre care 304 din Afghanistan [7]. Numai pe parcursul anului 1990, în armata sovietică își pierd viața 41 de tineri din Moldova. Doar în 47 de zile ale anului următor au murit încă 10 militari. Potrivit datelor înregistrate la Departamentul Administrativ-Militar al Ministerului Apărării al Republicii Moldova [8], numărul fugarilor era de circa 1 000 de persoane.

Între anii 1980–1989, majoritatea cazurilor de deces în armată aveau loc în cadrul acțiunilor militare din Afghanistan. După retragerea trupelor sovietice din „Țara Munților”, s-ar părea că numărul morților ar fi trebuit să se micșoreze. În realitate, constatăm că în 1989 și-au pierdut viața 65 de militari, dintre care doar

doi în Afghanistan (trupele sovietice au fost evacuate din această țară la 15 februarie 1989), iar restul – 63 de decedați – în diferite regiuni ale Uniunii Sovietice [9]. Cifra de 17 militari care au decedat din cauza, cităm, „indisciplinei”, este exagerată, moartea lor fiind motivată prin nerespectarea tehnicii securității, accidente, lipsa de disciplină personală. Totuși, cauzele adevărate ale deceselor – maltratarea tinerilor în armată – erau ascunse.

Realitatea existentă în armata sovietică, proclamarea suveranității și independenței Republicii Moldova demonstrează că formarea unei instituții militare proprii, care ar garanta integritatea ei teritorială, este obligatorie și inevitabilă. La început, conducerea politică a țării intenționa să creeze doar detașamente de poliție. O opinie opusă însă era în societate. La mitingurile organizate în această perioadă de diferite organizații social-politice se auzea tot mai insistent lozincă: „Vrem Armată Națională!”

În scrisorile adresate Parlamentului, președintelui Republicii Moldova, Comisiei de stat pentru problemele militare, părinții care aveau fii în armata sovietică cereau reîntoarcerea lor la baștină.

Lozincă „Vrem Armată Națională!” era susținută și de militarii moldoveni aflați în componența armatei sovietice. În acest context, un grup de ostași, originari din Moldova, scriau din orașul rus Cita: „Considerăm că cetățenii Moldovei trebuie să-și facă serviciul militar pe teritoriul republicii noastre. Cerem să fim în torși la baștină pentru a ne continua serviciul militar, pentru a sta la paza pământurilor lăsate drept moștenire de către străbunii noștri” [10].

Tot în această perioadă, la Chișinău se proiecta formarea așa-numitei organizații „Liga ofițerilor”, care urma să fie creată din ofițeri și subofițeri în rezervă. Conferința de constituire a Ligii a avut loc la sfârșitul lunii mai 1990 la Chișinău. La conferință a fost adoptat statutul Ligii, conform căruia: „Liga ofițerilor și subofițerilor în rezervă din Republica Moldova este o organizație obștească benevolă și în activitatea sa se va baza pe colaborarea cu organizațiile de stat, politice și obștești”. Drept scop, Liga își propunea diseminarea în rândurile populației din republică a cunoștințelor militare, tehnico-militare, istorice și juridice, să contribuie la pregătirea tineretului pentru serviciul militar, la desfășurarea acțiunilor de apărare civilă și la elaborarea concepției reformei militare.

Concomitent, problema militară se discuta la nivelul organului legislativ suprem. Astfel, în timpul dezbaterilor pe marginea proiectului noului tratat unional, politicienii de la Chișinău în decurs de câte-

va luni aduc în forul legislativ de la Moscova formula $x+0$. Formula elaborată de Parlamentul Republicii Moldova se decodifica astfel: x – numărul membrilor comunităților; 0 – înseamnă că fostul suprastat va fi treptat desființat. Fiecare din statele participante trebuia să acționeze ca subiect al comunității cu dreptul la valută proprie, armată, poliție, organe de securitate și serviciu vamal în limita frontierelor sale.

Această problemă a mai fost abordată și atunci când Legislativul examina proiectul de lege cu privire la Guvern. Deputatul I. Costas a propus o nouă variantă a denumirii Ministerului Afacerilor Interne – Ministerul Afacerilor Interne și Probleme Militare. Lui i-au obiectat deputații V. Zavgorodnii și S. Curtev, care considerau că problemele militare sunt o prerogativă a URSS, de aceea formarea în republică a unui organ executiv pentru aceste probleme ar fi lipsită de temei [11].

În acest fel, în Republica Moldova s-au instituit premisele necesare unei structuri specializate – organism militar – totalitate de instituții de stat cu funcții de a opune rezistență pericolelor externe și interne [12].

Așadar, în perioada în care Republica Moldova era parte componentă a URSS, problema militară nu putea fi soluționată în context intern, ea fiind în legătură cu rapoartele stabilite cu autoritățile sovietice din centru. Perestroika a servit drept catalizator pentru Mișcarea de Eliberare Națională din Moldova. Diversele acțiuni social-politice ce au avut loc în republică în acea perioadă au culminat la 23 iunie 1990 cu declararea suveranității naționale a RSSM.

Proclamarea suveranității și tendința spre independență a noului stat național au constituit, în mare măsură, una din cauzele principale care au generat crearea Armatei Naționale a Republicii Moldova. Un alt fenomen, atât militar, cât și politic, ce a contribuit la apariția instituției militare proprii a republicii a fost starea degradantă în care se afla armata sovietică. Implicarea armatei în soluționarea conflictelor interetnice, creșterea numărului de morți în rândul soldaților și ofițerilor originari din Moldova, relațiile extrareglementare sunt doar unele probleme care s-au soldat cu o atitudine negativă față de armata sovietică și au contribuit la lansarea lozincii „Vrem Armată Națională!”.

Toate acestea au constituit premisele principale ce au dus la crearea organismului militar propriu, care va avea drept scop primordial apărarea integrității teritoriale, a suveranității și independenței statale a Republicii Moldova.

BIBLIOGRAFIE

1. Prisac Lidia. Arhitectura relațiilor interetnice în spațiul ex-sovietic. Republica Moldova (1991–2014), Iași: Lumen, 2015, p. 88-98.
2. Gaiciuc V., Ciobanu V. Constituirea Armatei Naționale (cronica evenimentelor 1989–1990). Chișinău, 1999, p. 6.
3. Arhiva Departamentului Administrativ-Militar al Ministerului Apărării al Republicii Moldova (ADAM MA RM), dosarul 5, f. 62.
4. Ciobanu V. Organizarea instituției militare a Republicii Moldova (1990–2011). Chișinău: Bons Offices, 2011. p. 25-45.
5. Gribincea M. Politica rusă a bazelor militare: Moldova și Georgia. Chișinău, 2000, p. 105.
6. *Ibidem*, p.115.
7. ADAM MA RM, dosarul 87, f. 105; Xenofontov I. Războiul sovieto-afghan (1979–1989). Studiu de istorie verbală, percepții, documente. Iași: Lumen, 2011, p. 419-427.
8. ADAM MA RM, dosarul 87, f. 111.
9. Xenofontov I. Războiul din Afghanistan (1979–1989) în memoria participanților din Republica Moldova. Realitate istorică și imaginar social. Iași: Lumen, 2010, p. 329.
10. Arhiva Curentă a Muzeului Armatei Naționale a Republicii Moldova.
11. Manolache C. Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului. Chișinău: F.E.-P. „Tipogr. Centrală”, 2015. p. 89-96.
12. Marinuța V. Relațiile civil-militare în contextul edificării statului de drept (abordare politologică). Chișinău, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2013, p. 80.

Ilie Bogdesco. *Don Quijote*. Ilustrație la romanul lui Miguel de Cervantes *Don Quijote*, 1988